

OVER RISPENPLAGEN, DOLLE HOORNEBEESTEN EN ANDERE PERRYKELEUZE SIEKTEN

"Nen beestenboel"

"Dat és toch iets teegewoedeg. Ah, vroeger huurdege gij doar toch zuu veele nie van. Da kom guul zekerst van al die smirlapperije in de locht!" horen we het

Xavier De Cock, 1818-1896.

De Meersstraat te Gent. Deze vroeger zeer landelijke buurt zou je niet meer herkennen. De straat verbindt de nu zeer drukke Kortrijksesteenweg en de Koning Albertlaan.
Museum voor Schone Kunsten Gent.

volk weeral morren. Indien zij hun geschiedenis behoorlijk kenden, zouden zij beter moeten weten want er is weinig nieuws onder de zon. "L'histoire souvent se répète"...

Zo hadden we eind juni - begin juli 1996 de Limburgse grensstreek die geteisterd werd door een rupsenplaag van de Bastaard Satijnvlinder (Euproctus Chrysorrhoea). De larven (rupsen) van deze bruingevlekte nachtvlinder kunnen enorme plagen veroorzaken. De larven leven vaak op eiken en fruitbomen en zijn zeer goed te zien omdat ze ook vaak op de schors reusachtige spinnesten maken bestaande uit een weefsel van spindraad en haren. Het zijn precies deze haartjes die huidirritatie en ademhalingsproblemen veroorzaken. De gemeentediensten gingen de beesten, die met honderden op de boomschors wriemelden met branders te lijf.

Maar denk vooral niet dat dit een recent verschijnsel is. Rupsen brachten aan de land- en tuinbouw vroeger ook al zodanige schade toe, dat de Staat optrad. Jozef II, die zowat in alle facetten van de samenleving op een of andere manier ingreep, vaardigde daartoe deze wet uit:

"Ordonnantie van den Keyser ende Koning van den 1 Meert 1781. Om te vernietigen de Rispen op de boomen, Haegen, etc..."

Alzoo door de groote menigte van Rispen met de welke de Boomen ende Haegen gelaeden zijn, niet alleen de fruyten der Hoven ende Boomgaerden gedreven zyn grootelyks beschaedight te worden, maer dat de menschen zelfs

gedreven zyn met perrykeleuse Siekten ter oorsaeke van corruptie die de Rispen aen de locht zouden konnen by-brengen waer 't dat men noch langer uytstelde de zelve te vernietigen, zoo is't dat (...) Wij ordonneren ende statueren mits deze, dat alle die (...) defructueren eenige hoven, landen, weyden, beplante wegen ofte dreven zoo in de beslote en onbeslote steden als ten Platten-Lande, zullen instantelyk ende ten langste binnen dry dagen naer de publicatie dezer beginnen af te smyten, vernielen en verbranden de Rispen ende Poppen ofte hoopen van d'eyeren ofte saet der zelve die op hunne Boomen ende Haegen zullen worden bevonden, ende hunnen devoire ten dien opzichte alzoo zonder interruptie continueren indervoegen dat zy de zelve teenemael zullen hebben ver-

Gepubliceert ten Stadtyke van Gemde, ten overens van des Officier A. de vcker, midts d'absentie van in Heere Onder-Balliu ende ter presentie van Jor. Ferhaad Emazwël van Hoorrook; Heere van Axshalle hie Jor. Hieronymus Jolebus d'Hane de Terraveus; vede Commissariffen door ten onderfchreeven Secretaris den 16. Maerte 1781.
Ondr. A. Rookman.

ORDONNANTIE
VANDEN
KEYSER ENDE KONING,
Van den 1. Meert 1781.
Om te vernietigen de Rispen op de Boomen, Haegen &c.

JOSEPHUS by de gratie Gods, Roomsch-Keyser altydt vermeerder des ryckx; Koninck van Duytslandt, van Jerusalem, van Hongariën, van Bohemen, van Dalmatien, van Croaticien, van Esclavonien, van Galicz, van Lodomire &c.; Aerts-Herogh van Oostenryck; Hertog van Loreynen ende van Bar, van Bourgondien, van Lothryck, van Brabant, van Limbourg, van Luxembourgh, van Guelder, van Milaenen, van Stryen, van Carinthien, van Carniolen, van Mantua, van Parma ende Plaisance, van Guastalle, van Wirtemberg, van Hoogh ende Neder Silefien, van Olivetz ende van Zaator, grooten Hertog van Toscanen, Hertog van

nielt ende verbrandt voor 't eynde van de tegenwoordige maend Meert, op pene dat d'Officieren de zelve Rispen zullen doen vernielen ende verbranden **ten dubbelen koste** van de defaillanten."

Wie dus denkt dat alle plagen van Israel ons nu pas behoorlijk beginnen te teisteren zit er wel goed naast.

De runderpest

Ook zo is het gesteld met de veeziekten. Sinds enkele jaren kennen we de Engelse gekke- of dollekoeienziekte (syndroom van Kreutzfeld-Jacob) die in Groot Brittannië gruwelijk onder de runderen huishoudt en bij ons woedde nog niet zo lang geleden de varkenspest (Pestis suum) die vooral onder jonge varkens grote verwoestingen aanrichtte. Duizenden dieren werden afgeslacht en verbrand. Schutkringen werden opgericht en de meest rigoureuze veiligheidsmaatregelen werden getroffen om uitbreiding van de ziekte te voorkomen. Nieuw? Vergeet het!

Herkomst en oorzaken

Toen de veepest in 1769 bij ons voor het eerst in het Land van Waas opdook, bleef het niet bij enkele afzonderlijke gevallen en nam binnen de kortste keren alarmerende vormen aan. De plaag zou Vlaanderen 6 tot 7 jaar teisteren om omstreeks 1777 te verdwijnen. De ziekte werd verspreid door uitwerpselen, urine, bloed, vochtige huiden, vlees, neus- en monduitvloeijsel, langs stro, andere dieren of rechtstreeks aanraking.

Hoe was deze ziekte nu eigenlijk bij ons terechtgekomen? Auteurs uit die tijd dachten steeds dat die uit Oost Europa en meer bepaald uit Hongarije kwam. Later zou blijken dat de ziekte van uit de Aziatische steppen tot bij ons geraakt is. De ziekte kon zich zo snel verspreiden en honderden mijlen van de besmettingshaard opnieuw opduiken omdat de runderpest in nauw verband stond met de grote kudden die met de legertroepen meetrokken voor de bevoorrading. Zeer dikwijls was dit vee afkomstig uit de Hongaarse poesta. De runderen, blootgesteld aan barre weersomstandigheden en onvoldoende gevoederd, waren zodoende een gemakkelijke prooi voor allerlei ziekten.

Een andere factor was de handel in hoordieren, huiden en vlees. Tegen de eerste besmettingsvorm stond men totaal machteloos. Aan die via de handel was wel te verhelpen. Beschermende maatregelen zoals een invoerverbod waren niet uitzonderlijk.

Veearts onbekend

In de achttiende eeuw interesseerde men zich in Europa heel erg voor wetenschap. Men ontdekte dat de natuur kon beïnvloed en bedwongen worden. Een duidelijk voorbeeld hiervan was de rundveepest.

Vòòr de achttiende eeuw had de wetenschap zich maar heel weinig bekommerd om de verzorging van huisdieren, het paard uitgezonderd. De praktische veeartsenijkunde werd aan stalknechten, herders, hoefsmiden en kruidenmeesters overgelaten. Ten gevolge van de drie grote veepestgolven die in de achttiende eeuw door Europa trokken kwam hierin verandering. Medici en universiteitsprofessoren gingen nu ook aandacht schenken aan besmettelijke veeziekten, in casu aan de runderpest.

Indijken

In de achttiende eeuw werden er drie methoden toegepast om de ziekte in te dijken.

Een eerste bestond erin dat men de geïnfecteerde runderen trachtte te behandelen met medicijnen. Vooral de landbouwers, maar ook verscheidene medici zoals de dokters J. Somers en J. VanderWoestijne te Gent in 1769-1770 trachtten de zieke runderen te genezen, alhoewel er nog geen remedie uitgevonden was die het ontfangen venijn seffens soude kunnen dempen. Hun inspanningen bleven zonder resultaat.

Vaak was de remedie erger dan de kwaal en "kwakzalverde" men maar wat aan. Meestal werd begonnen met een aderlating in hals of borst of werden de dieren langs alle mogelijk en onmogelijke openingen met een hoorn drankjes, vloeistoffen of purgeermiddelen ingegoten. Zo vinden we van regeringswege in een edict van 10 mei 1769 een recept of "Bewaer-Middel ofte beproefde Preservatief tegen de Sieckte die onder de Hoorne-Beesten regeert". (illustr.) Bij de meest gebruikte kruiden en medicijnen vinden we kamfer, vlierbessensiroop, azijn, wilde laurier, anijs, gember, kalissepoeider, kinabast (*Cortex Peruvianis*) en duivelsdrek (*asa foetida*), een giftige plant met darmontsmettende en laxerende eigenschappen.

Enkele vorsers poogden daarbij ook nog runderen door inenting met pus van besmette dieren een zekere immuniteit te bezorgen. Ze volgden hierin het voorbeeld van de pokinentingen bij de mens.

De derde en meest doortastende methode bestond erin alle besmette en verdachte dieren af te slachten. Dit systeem was uitgedacht door de Romeinse medicus Giovanni Lancisi in 1711, toen de ziekte de Pauselijke staten binnendrong. Hij stelde aan een collega van kardinalen voor zeer doortastend op te treden. De voorstellen die hij toen deed kunnen vandaag de dag bijna nog onveranderd worden toegepast. Hij raadde o.m. aan:

1. elk contact met een dier, dat besmet zou kunnen zijn, te vermijden.
2. alle verdachte of besmette dieren dood te slaan. (Wellicht werd afslachten minder aangeraden, om besmetting door bloed te voorkomen.)
3. zowel mensen als dieren van een besmette hoeve in quarantaine te plaatsen.
4. dat experten die de runderen kwamen verzorgen handen en aangezicht met azijn zouden wassen.

BEWAER-MIDDEL

Ofte beproefde Prefervatief tegen de Sieckte die onder de Hoorne-beestien regeert.

Onder alle de beproefde middelen om de Beestien te behoeden ofte preferveren, 't zy raeckende het Weyden, de Drancken, 't zy ten aensien van andere attentien en forgen de welke vereyft worden in de Stallen, om alle samenvoegingen ofte communicatie te beletten, soo is 't uyttersten noodfaekelyck haer aensfonds te Laeten, ende hun den naervolgende Dranck te geven.

R. Souitteen ofte Nitre onderhalf once, Duyvelsdreck oft Alfa Fæida een half once, Kina-kina twee dragma, stampt alles te samen, laefte smelten in ses oncen ofte een vierdedeel van een pint gekamferde Brandewyn, ende geeft desen Dranck zen ider Beest geduerende vier morgens naer malkanderen: laefte ruften geduerende dry ofte vier daegen, ende herhaelt de selve wercking langer ofte minder tydt ende dickwils, volgens dat de regeerde besmetting sal meer ofte min te vreesen zyn. Verfuert met een weynig Azyn den Dranck den welcken gy zult trachten hun in den Stal te geven eerder dan sy te laeten buyten drincken.

Des avonts als sy zullen van de Weyden weder-keeren reynigt hun den mond ende de neusgaten met soo veel Waeter als Azyn onder-een gemengd, ende doet hun daer naer aen blocken van Duyvelsdreck ofte Alfa Fæida, de welke sy zullen de geheele nacht in den mond houden.

Deze zyn de enckelte ende de minderkostige middelen met de welke het sal moegelyck zyn haer te beschermen.

Maer om sig van dese Prefervatief-middelen voordeeliglyck te gebruycken, men mag niet wachten tot dat de Sieckte sig soude volmagtelyck verclaert zyn in eenen Stal, in een Dorp, ofte in een Kerspel: het is in tegendeel noodfaekelyck van desen middel te gebruycken soo haest men in de gebuerte, het zy dat hy ses ofte acht uren afvelegen soude syn, enig peryckel bemerckt, vermits soo te verwachten de Sieckte gaet synen gang, alle de Beestien worden sieck, ende soo haest sy sieck syn, alle de bewaer-middelen ofte prefervatief-middelen konnen niet geneesen.

Deze Remedie prefervatief is geprobeert met succes in de Provincie van Luxembourgh.

Tot GENDT, by PETRUS DE GOESIN, Drucker van Haere Majesteit.

EDICT VAN HAERE MAJESTEYT

Van den 10. November 1769.

Uytbreydende den gene van den 10. Mey
leestleden, raeckende de besmettelycke
Sieckte onder het Vee.

TOT GENDT.

By PETRUS DE GOESIN, Drucker van haere Keyserl. en Koninkl. Aposto-
Majesteit.

Met Odray en Privilegie voor geheet het Graefschap van Vlaenderen.

ORDONNANTIE

VAN DE

KEYSERINNE-KONINGINNE

Van den 13. December 1770.

*Opfichtig tot de gone van den 27. October ende 19. November leest-
leden ten aensien van de voorforgen jegens de communicatie
der besmettelycke sieckte ofte Peste.*

ARIA-THERESIA, by de gracie Godts, Rooms Keyserinne Douairiere, Koninginne van Duytland, van Hongariere, van Bohemen, van Dalmatien, van Croatiën, van Slavonien, &c. Aerts-Hertoginne van Oostenryck; Hertoginne van Bourgondien, van Lothryck, van Brabant, van Limbourg, van Luxembourgh, van Guelder, van Milaan, van Styrien, van Carinthien, van Carniolen, van Mantua, van Parme ende Plaisance, van Wirtembergh, van Hoogh ende Neder-Silefien, &c. Princeesse van Suabe ende van Tranfilvanien, Marck-Gravinne des H. Rooms-Ryckx, van Burgau, van Moravien, van Hoog-ende Neder-Lufatien; Gravinne van Hapsbourgh, van Vlaenderen, van Artois, van Tirol, van Henegauw, van Namen, van Ferrere, van Kybourg, van Gorice ende van Graditza; Landt-Gravinne van Alfatien, Vrouwe van de Marche van Slavonien, van Port-Naon, van Salins ende van Mechelen; Hertoginne van Loreynen ende van Baar, Grootte-Hertoginne van Toscanen. Eeni-ge befondere redenen ons beweegt hebbende sommige veranderingen te doen aen onse voorgaende Ordonnantien raeckende de uytwerking der voorforgen om te beletten dat de besmettelycke Sieckte die soo in Polen als in verscheide plaetsen van den Le-

EDIT ADDITIONNEL

Pour la Province de

FLANDRE,

*Au sujet de la Maladie contagieuse qui
regne parmi les BETES à CORNES,
du 11. Janvier 1770.*

EDICT ADDITIONEEL

Voor de Provintie van

VLAENDEREN,

Ten opfigte van de besmettelycke Sieckte
onder het HOORN-VEE.

TOT GENDT.

By PETRUS DE GOESIN, Drucker van Haere Majesteit.
Met Odray ende Privilegie voor geheet het Graefschap van Vlaenderen.

5. al wat in aanraking was geweest met de besmette dieren te ontsmetten met azijn of kalk.
6. kleren van herders en koewachters te beroken, kadavers en uitwerpselen van dode dieren in diepe grachten te begraven en alle hooi en stro van de besmette stallen te verbranden.
7. het contact tussen inwoners van besmette en gezonde dorpen te verhinderen (1).

Tijdens de eerste veepestgolf werd ze reeds in 1713 in Engeland (!) toegepast. Hofchirurg Thomas Bates, liet er in drie maanden tijd 6.000 hoornedieren afmaken. Deze methode werd echter voor het eerst grootschalig toegepast in de Oostenrijkse Nederlanden. Daar waar andere landen tijdens de derde veepestgolf (1765-1780) lieten betijen, ontwierp men hier in verlichte regeringskringen een gedurfde bestrijdingsmethode: alle verdachte en geïnfecteerde dieren werden afgeslacht en de eigenaars tevens vergoed. De uitslag ervan was totaal onzeker. Velen zagen het meer als een waagstuk dan als echte bestrijdingspolitiek.

"Notre Système"

De toegepaste profylactische maatregelen en de gezondheidspolitie waren in die tijd enig in hun soort. Uiteraard kon het laatste systeem slechts toegepast worden in een staat met een sterk centraal gezag dat begaan was met de welstand van de landbouwers. Verlichte magistraten waren ervan overtuigd dat de veeteelt een onontbeerlijk element was voor een overvloedige landbouwopbrengst. Wij waren toen het enige land in West-Europa dat zo sterk aan de afslachtingspolitiek vasthield, zodat men het zelfs had over "notre système".

Een golf van ordonnanties

Onder de Oostenrijkers verschenen er pakken placcaeten, edicten, ordonnanties, bevelschriften, reglementen, declaratiën en bekendmakingen i.v.m. de rundveepest. Want ook toen kreeg men zijn deel van de koek.

Ordonnanties van 1771, 1774 en 1775 behelsden het begraven van zieke runderen, inspectie der veestallen, ontsmetting, afmaken van zieke dieren mits vergoeding. Zelfs troepen werden ter beschikking gesteld van de intendanten om sanitaire cordons op te richten.

Ordonnantie van 10 mei 1769:

De invoer uit de Verenigde Provinciën en de Luikse Kempen werd verboden. Tevens mochten geen runderen van binnen deze zone van twee mijl van de grens gelegen, naar het binnenland verplaatst worden. Besmette dieren moesten dadelijk zeven voet diep begraven worden.

Ordonnantie van 10 november 1769

1. Alle inwoners van het Land van Waas, alsook al degenen binnen de twee mijl van de Hollandse grens of de Luikse Kempen dienen hun vee, van welke soort ook opgesloten te houden.
2. Alle loslopende dieren werden vogelvrij verklaard, en voor elk dier dat niet op stal stond moest de eigenaar een boete van 10 schellingen betalen.
3. In een gebied van twee uur gaans van de grens verwijderd, moest elk slachtdier nauwkeurig onderzocht worden door wethouders en experts, om daarna met een brandijzer gemerkt te worden. De dorpen moesten hier toe een brandijzer met de eerste en de laatste letter van de dorpsnaam laten smeden.
4. Het invoerverbod ten opzichte van hoornvee uit de Verenigde Provinciën bleef gehandhaafd. Het werd nog uitgebreid tot varkens en "Wolle-Beesten" (schapen).
5. Op het drijven van dieren uit het Land Van Waas naar het binnenland stond een boete van 50 schilden (écu). Wanneer mest, huiden of vlees uit diezelfde streek werden ingevoerd ging men over tot inbeslagname van paarden en wagen en tot vernieling van de vervoerde waar.
6. Zodra een dier ziek was, moest de eigenaar, welke ook de ziekte zou zijn, onmiddellijk de wethouders op de hoogte brengen.
7. Na door experts onderzocht te zijn werd het rund, wanneer het was aangetast, dadelijk gedood met alle andere dieren die in dezelfde stal aanwezig waren.
8. Kadavers werden zo dicht mogelijk acht voet diep bij de stal begraven. De huiden ervan werden stukgescheurd om te voorkomen dat men de kadavers zou opgraven om ze te villen en de huid (aan leerlooiers) te verkopen.
9. De waarde van elk gezond dier dat gedood werd, moest bepaald worden met het oog op de schadevergoeding.
10. De stallingen mochten dan eerst herbevolkt worden, nadat al het oude mest er uit gehaald was, de stal beroekt was en de muren gewit.
11. In besmette dorpen mocht geen mest, noch van runderen, noch van paarden op de akkers blijven liggen. Zij moest met een laag aarde worden afgedekt.

Ordonnantie van 11 januari 1770

Alhoewel in de vorige ordonnantie de grondprincipes van de bestrijding werden vastgelegd, waren er toch nog een aantal vage punten die voor interpretatie en precisering vatbaar waren. Zodoende verduidelijkte het "Additioneel Edict" (illustr.) dat in de besmette hoeve:

1. de ziekte binnen de vier uur aan de wethouders moest worden bekend gemaakt.
2. alle honden en katten onmiddellijk moesten worden gedood.
3. zeer strenge straffen stonden op het opgraven van kadavers, op het verkopen

ORDONNANTIE

VAN DE

KEYSERINNE-KONINGINNE

Van den 19. November 1770.

Additioneel tot de gene van den 27.
October laeftleden,

*Inhoudende eenige naerdere Precautien om
desen Lande te verbouden van het inne-
sluypen der besmettelijke Siekte de welke
woed in Polen.*

Tot GENDT, by PETRUS DE GOESIN, Drucker van Haere Majesteit.
Met Oitroy ende Privilegie voor gebeel het Graefschop van Vlaenderen.

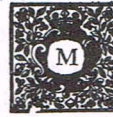
ORDONNANTIE

VAN DE

KEYSERINNE KONINGINNE

Van den 27. October 1770.

*Raeckende de Maetregelen om te beletten dat de besmettelijke Siekte,
die woed in Polen, niet worde overgebragt in de
Nederlandsche Provincien.*

ARIA-THERESIA, by de gratie Godts,
Roomsch Keyserinne Douairiere, Koningin-
ne van Duytsland, van Hongarien, van Bo-
hemem, van Dalmatien, van Croaeten, van
Sclavonien, &c. Aerts-Hertoginne van Oo-
strenryck; Hertoginne van Bourgondien, van
Lothryck, van Brabant, van Limbourg, van
Luxembourg, van Guelder, van Milaan, van
Styrien, van Carinthien, van Carniolen, van Mantua, van Par-
me ende Plaisance, van Wirtemberg, van Hoog ende Neder
Silefien, &c. Princefse van Suabe ende van Tranfylvanien, Marck-
Gravinne des H. Roomsch-Rycks, van Burgau, van Moravien,

EDICT

Van den 6. Augusty 1772.

*Raeckende de Sieckte onder het Rund-vee,
en op wat voet alle de onkosten resulterende
uyt d'Executie van de selve Edic-
tien moeten betaelt worden in het Depar-
tement van Oost-Vlaenderen.*

Tot GENDT, by PETRUS DE GOESIN, Drucker van Haere Majesteit.
Met Oitroy ende Privilegie voor gebeel het Graefschop van Vlaenderen.

*De President ende Raedts-lieden van de
Keyserinne Douairiere van de Romeynen;
Koninginne Apostolique van Hongarien,
Bohemem, &c. Aerts-Hertoginne van
Oostenryck, &c. Gravinne van Vlaende-
ren, &c. geordonneert in Vlaenderen.*

DE besmettelijke Siekte onder het Hoorn-
vee de gone nu reeds enigen tyd in
desse Provincie heeft gewoed, vernietigt
hebbende een merkelyk deel van het ge-
seyde Vee, ende den welstant van het Pu-
blic verheylfchende dat aen de Instenen
der gemelde Provincie, voor soo vele mogelyk, de middelen
gegeven worden, om het selvete vervullen, ende te voorkom-
men eene schaersheyd even schaedelyk aen den Landbouw
ende de dagelyksche noodfackelykeden van het Gemeeynte.

SOO IS 'T dat het Hof daer inne willende voorfien,
conforme de Brieven van de Majesteit van den 18. de-
fer Maend, heeft gestatueert ende statueert by defen.

EERSTEN ARTIKEL.

Dat naer de fes weken te rekenen van de daerte der
Publicatie deser aen niemant wie het zy en zal geoorloft

van verdacht of besmet vee. Te Drongen waren hier omtrent al onregelmatigheden gebeurd. Zo had brandewijnstoker Carel vander Venet in zijn kelder een geïnfecteerd kalf verborgen.

4. stro, hooi, draf werd verbrand of gedolven. Draf of spoeling was de naam voor de afvalprodukten uit de stokerijen. Die werd als veevoer gebruikt. Brandewijnstokers hielden er gewoonlijk een grote veestapel op na zodat vetten een niet onaardige (bij-)verdiensite was.
5. de provincie vergoedde voortaan de eigenaars voor elk dier dat gedood werd, ziek of gezond, alsook voor de mest, het voeder en al hetgeen gedolven of verbrand werd, dit om te vermijden dat de ziekte verzwegen werd.
6. de kosten van het reinigen van de stallen werd door de generaliteit gedragen.
7. alle inwoners moesten onmiddellijk op de hoogte gesteld worden van zodra de ziekte uitgebroken was.
8. alle tamme konijnen moesten dan binnen de 24 uur gedood worden.
9. het vee, uit de stallen van een brandewijnstoker binnen vijftienhonderd stappen van een besmette stal gelegen, moest binnen de drie dagen gedood worden.
10. de eigenaar van een besmette stal moest voor zijn hoeve en ook in zijn weide een paal van zes voet hoog oprichten met bovenaan een vierkante plank als herkenningsteken.
11. geen vet, mest, roet (rundvet), huiden of horens mochten in Vlaanderen ingevoerd worden. Voor huiden werd een uitzondering gemaakt als ze niet behaard waren en kon bewijzen dat ze enkele dagen in kalk hadden gelegen. Verder werden de voorwaarden voor circulatie en de verkoop van vee binnen de provincie geregeld, werden er "ervarene" experts aangesteld en nog een aantal bijkomende veiligheidsmaatregelen genomen:
 1. personen die in een besmette stal geweest waren mochten gedurende 30 dagen geen andere gezonde stal betreden.
 2. alle honden moesten aan de band gehouden worden. Een uitzondering werd gemaakt voor herdershonden in de omgeving van de kudde en jachthonden tijdens de jacht. Daar kwam uit landbouwershoek zware kritiek op omdat ze vreesden dat jachthonden gedolven runderen zouden uitgraven.
 3. de boetes werden drastisch verzwwaard.

Schadevergoeding

Burggraaf Villain XIII had reeds in zijn werkje dat hij einde 1769 liet verschijnen, betoogd dat de provincie over voldoende inkomsten beschikte om zonder extra belastingen over te kunnen gaan tot een schadeloosstelling van de getroffen eigenaars (illustr.). De schadevergoeding die uitbetaald werd stelde de boeren in staat nieuw vee aan te schaffen zodat de prijsstijging van het vee slechts plaatselijk en tijdelijk was.

Vilain XIV Jean-Jacques
1712-1777

Oppositie en protest

tuons eux qui tuent les bêtes
tuons la loi,
tuons le bailli...

Want nog hondert jaer naer desen
sal men seggen van dien naem
dat zy waeren uytgelesen
deugnieten al te saem. (2)

Archiefbronnen laten ons toe vast te stellen hoe in de Oostenrijkse Nederlanden de bevolking toch tegen deze gezondheidsmaatregelen protesteerde. De veepest werd, als een van de gesels Gods, gelaten aanvaard. De boeren tekenden - net als nu - hevig verzet aan tegen de overheidsinmenging. De boeren waren in hun denken te particularistisch om het "brutale" afmaken van hun vee te kunnen goedkeuren. De eigenaar en vooral de boerin was zeer gehecht aan haar koebeesten die dagelijks door haar werden verzorgd en gemolken. De veestapel was immers de rijkdom van de hoeve. Dit wantrouwen werd nog aangewakkerd door de geestelijke instanties en de dorpsoverheid.

Baljuws en commissarissen hadden het, toch zeker als je bovenstaande verzen leest, soms hard te verduren. Tientallen processtukken van de Raad van Vlaanderen spreken van gebruik van geweld tegen de commissarissen en dikwijls werden zij op geweerschoten onthaald.

Wat echter het meest kwaad bloed zette waren de opgerichte kordons. Het principe hiervan kwam er op neer dat een dorp of een streek die totaal besmet was en waar het afmaken van het vee nog slechts weinig resultaat zou hebben "verlaten" werd verklaard. Het zieke vee werd er niet afgeslacht. De eigenaars mochten er experimenteren met medicijnen of de genezing aan de natuur overlaten. De overheid meende hiermee de boeren gunstig te stemmen en bovendien kregen zij schadevergoeding. Maar de "verlaten" plaatsen werden door militairen afgezet die een strenge controle op elk vervoerd product uitoefenden. Zo zag de bevolking zich ook nog erg gehinderd in zijn overige economische activiteiten.

De hoofdbesturen van de Kasselrijen namen vaak een uiterst lakse houding aan en brachten de plakaten en ordonnanties met erg veel tegenzin ten uitvoer. Sommigen getuigen dat vele dieren onbegraven blijven en een verschrikkelijke stank zich over de landerijen verspreidde (3). De bezwaren van uit landbouwershoek waren drievoudig:

1. medisch: met de afslachtingsmethode verloor men alle dieren, ook diegene die mogelijk genezen waren.
2. sociaal-politiek: de landbouwer zou ontmoedigd worden; het gevaar voor opstanden was niet denkbeeldig.
3. economisch: aangezien er voor de afgeslachte runderen een vergoeding werd uitbetaald zou de vergoeding te hoog oplopen.

Vooraf de verbodsbepalingen zetten kwaad bloed onder de landbouwersbevolking en in Brugge kwam het zelfs tot een kleine "broodoproer".

Om deze tegenwerking te omzeilen werd er reeds begin 1772 een "jointe ter bestrijding van de rundveepest in Vlaanderen" opgericht, zodat de Kasselrijbesturen in een ondergeschikte rol gedwongen werden en deze "jointe" de ziekte reeds na enkele maanden van oriëntatie wist te beknotten.

Zo werd op 10 januari 1772 te Gent bij Decreet van Haere Majesteyt een "jointe" opgericht ter bestrijding van de runderpest. Ridder Dierickx stond in voor de stad Gent, de Oudburg, de Ambachten Assenede en Boekhaute.

Toch positief gevolg

Dat de rundveepest in Vlaanderen toch zeven tot acht jaar duurde, van 1769 tot 1777, moet ongetwijfeld in belangrijke mate aan het onbegrip, de onwil en de laksheid van de boeren toegeschreven worden.

Uiteindelijk had de veepest toch nog een positief gevolg. Ten gevolge van de plaag werden hier de eerste veeartsenijscholen opgericht die weldra een internationale vermaardheid genoten. Uit alle landen werden er studenten naartoe gestuurd, behalve ... uit Vlaanderen. Toen de veepest in 1796 bij ons terug de kop opstak zou dit gemis aan veeartsen zich pijnlijk laten voelen. (4)

Wij kunnen besluiten dat de bestrijding van de Rundveepest in de Oostenrijkse Nederlanden in vergelijking met onze buurlanden en met in acht neming van de protesten, al bij al toch een succes is gebleken en een schitterend voorbeeld was van de "verlichte" politiek die in onze gewesten in de tweede helft van de 18de eeuw gevoerd werd.

Laat het dus duidelijk zijn dat wij bijlange het warm water niet uitgevonden hebben. Die eer komt onze verlichte voorvaders toe.

NOTEN

1. (A.C. Dupuy, *Traité historique et pratique sur les maladies épizootiques des bêtes à cornes et à laine*, Parijs, 1836; pp. 50-52.
2. Raad van Vlaanderen, J.3706, 30 nov. 1771 en J.3708 12 nov. 1771.
3. Raad van Vlaanderen, J.I.5140 (17964): brief van de Kasselrij Veurne aan De Causemaecker op 18 augustus 1770.
4. M.C. Viry, *Statistique générale de la France. Mémoire statistique du Département de la Lys*, Parijs, 1803-1804, p. 134.).

BIBLIOGRAFIE

- René De Herdt: *"Bijdrage tot de geschiedenis van de veeteelt in Vlaanderen, inzonderheid tot de geschiedenis van de rundveepest. 1769-1785"* Belgisch Centrum voor Landelijke Geschiedenis, nr 11, Leuven-Gent, 1970.
- *"Placcaerten, Edicten, ordonnantien, declaratien, bekendmakingen en reglementen van de Majesteyt"*. Tot Gendt by Petrus de Goesin, Drucker van Haere Majesteyt. Met Octroy ende Privilegie voor geheel het Graefschap van Vlaenderen. Deel I, Maria Theresia, periode 1775-1780. Verzameling E. Levis.
- *Idem*, deel II, Jozef II, periode 1781-1786, Verzameling Omer Lavens, De Haan.
- *Idem*, deel III, Jozef II, periode 1786-1788, Verzameling Omer Lavens, De Haan.

MET DANK AAN

- Prof. emeritus Jan Hublé voor de wetenschappelijke informatie.
- René De Herdt, diensthoofd van het Museum voor Industriële Archeologie en Textiel (M.I.A.T.) te Gent voor het ter beschikking stellen van zijn scriptie omtrent de rundveepest.
- Omer Lavens, voor het ter beschikking stellen van kostbare stukken uit zijn verzameling. (ook het edict uit vorig nr. p. 34).

Eddy LEVIS